

Citation: KİRAZ E. (2018), Sosyal Güvenlik Çerçevesinde Ekonomi Politik Açıdan Ötekileştirilme, TJM, (2018), 3(1): 18-31 doi: <http://dx.doi.org/10.30685/tujom.v3i1.29>

SOSYAL GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE EKONOMİ POLİTİK AÇIDAN ÖTEKİLEŞTİRİLME

Ersel KİRAZ¹

ÖZ

İş gücü piyasasının asıl amacı insanın ve toplumun refahını sağlamak buna bağlı olarak insanın geleceği ile ilgili konularda güvence vermek ve yarına güvenle bakabileceği bir sosyal koruma altına alınmasını sağlamaktır. Ne var ki, günümüzde ekonomik büyüme zenginlik, dışlanma, ötekileştirme, yoksulluk ve güvencesizlik ile birlikte yükselişe geçmiştir. Bir başka deyişle, ekonomik uğraşı dünya nüfusunun geniş kesimlerine refah sunmaktan uzaklaşmaktadır. Makale ülkemiz özelinde sosyal güvenlik kapsamında ki refah dağılımının eşitsiz bir doğru üzerinden yürüdüğünü anlatmak için yazılmıştır. Cinsiyetçi bir tutum içine giren sosyal güvenlik uygulamalarının tekrardan eşitlikçi bir yapıya sokularak gerçek ihtiyaç kesimlerine ulaştırılması gerektiği makalenin ana fikrini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Ötekileştirme, Refah Devleti, Sosyal Adalet

ECONOMIC AND POLITICAL OTHERIZATION IN THE CONTECTS OF SOCIAL SECURITY

ABSTRACT

The main objective of the labor market is to ensure the well-being of the people and the society, thereby ensuring that the future of the person is protected by social security and safeguarding the future. However, nowadays economic growth has increased with wealth, exclusion, otherization, poverty and insecurity. In other words, economic activity is far from providing prosperity to large segments of the world's population. The article was written specifically to tell us that the search for prosperity within the social security walks through an unequal line. It is the main idea of the article that the social security practices which are included in a sexist attitude should be brought to the real need segments by putting it into an egalitarian structure from scratch.

Key Words: Social Security, Othering, Welfare State, Social Justice

¹ Bursa Teknik Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Araştırma Görevlisi ersel.kiraz@btu.edu.tr

1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Sosyal kavramı, toplum ve toplumun bir parçası olan insana ilişkin her şeyi ifade eden bir kavramdır. Toplum içinde yaşamaktan kaynaklanan her konu sosyal kelimesiyle ifade edilebilir. İnsanın sosyal bir varlık olarak kabul görmesi de toplumu meydana getirebilen, toplum halinde yaşama kültürüne sahip bir varlık olduğunu ifade eder. Sosyal kelimesi hangi diğer kelimenin üzerinde kullanılırsa o kelime ile oluşan terime “insani bir boyut” kazandıran farklı bir anlamda sahiptir. Miller² Sosyal Adalet kavramını dört ana başlık içerisinde görür ve işler. Buna göre; bu adalet kavramında faydalanmak isteyen kişi, hak etmiş olmalı, açıkça bir gereksinim duyuyor olmalı, yasal hak boyutunda olmalı ve eşitlik içerisinde sağlanmış bir yapıdan faydalanmalıdır. Bu anlamda sosyal yardım kavramı “iktisaden zayıf olanın” korunması amacını güder.

Sosyal Güvenlik kavramı, terim anlamı ile toplum halinde yaşamaktan kaynaklanan tehlikelerde dâhil olmak üzere insanın karşı karşıya bulunduğu tehlikelerin ekonomik boyutlarına karşı emniyet sağlanmasını ifade eden bir kavramdır. Sosyal güvenliğin sağlanması demek, kişinin sosyal güvenliğin konusu olan tehlikelerin ortaya çıkardığı olumsuz ekonomik sonuçları olan, gelir kesilmesi, gelir azalması ya da gider artışı gibi ortaya çıkan zararlarına karşı gelir-gider sürekliliğinin sağlanmasına imkan sağlayan asgari bir gelirin oluşturulması; böylece kişilerin muhtaçlığa düşmekten kurtarılması, muhtaçlıktan kaynaklanan korkuların ortadan kaldırılması bu anlamda bir emniyet duygusunun sağlanmasını ifade eder. Bu amaca hizmet eden her faaliyet sosyal güvenlik faaliyeti sayılır

Sosyal güvenlik ile kişiler yarınından emin olmak, aç kalmak ve muhtaç duruma düşmek korkusundan kurtulma imkanı elde eder. Şu halde sosyal güvenliğin sağladığı güvenlik kişileri toplum içinde iktisadi açıdan muhtaçlıktan koruma, muhtaçlığa karşı duyulan korkudan kurtulma anlamında bir emniyet sağlar³ Sonuç olarak sosyal güvenlik insan olanı kadın ve erkek olarak ayırmadan sosyal güvenliğin konusu olan ekonomik tehlikelerin kişilerde emniyet duygusu yaratarak gelir güvenliğinin sağlanmasını kendisine konu edinmiş bir alandır.

Sosyal güvenlik dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı açıdan da tanımlanabilmektedir. Dar anlamda sosyal güvenlik; tanımlanmış sosyal risklerinin zararlarına karşı koruma sağlayan sosyal güvenlik anlayışını, geniş anlamda ise sebebi ne olursa olsun

---

² Miller, D.,(1999), Principles of Social Justice. Cambridge: Oxford University Press

³ Yazdan,T. (1998), İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları: Türk Dünyası Araştırma Vakfı

muhtaçlık yaratan bütün sosyal risklere karşı koruma garantisi sağlayan sosyal güvenlik anlayışını temsil eder. Dar anlamda sosyal güvenlik sosyal sigortalarla sağlanan sosyal güvenlik garantisini, geniş anlamda ise; sosyal sigortalarla sağlanan koruma garantisine ilaveten devletin nakdi veya aynı gelir transferleri ile sağladığı garantiyi de kapsar.⁴

Sosyal güvenliğin çağdaş bir kavram olarak kabul edilmesinde, herkes için zorunlu olarak karşılanması gereken “evrensel bir ihtiyaç” olmasının yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile temel sosyal haklardan biri olarak tarif edilmesinin önemli bir rolü olmuştur. Bildirgenin 22. maddesinde⁵ “ Herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır” ifadesi kullanılmıştır. Sosyal güvenlik hakkının kapsamı ise aynı bildirgenin 25. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, “Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyim, konut tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir hayat düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık veya geçim imkanlarından kendi iradesi dışında yoksun bırakacak başka durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır” Bu maddeyle geniş anlamda sosyal güvenlik tanımına en uygun tanımlama yapılmıştır ve bir ayrıma gidilmemiştir.

2. ADALET VE SOSYAL GÜVENLİK

Türk dil kurumu (TDK) adaleti “ Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması” şeklinde tarif etmiştir.⁶ Sosyal adalet kavramında ise “Toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu” şeklinde bir tarife gitmiştir. Adalet nedir sorusunun Türkçe karşılığını bulmaya çalışırsak çok kısa kelimelerle değil, uzun sözcüklerin bir araya geldiği bir topluluğa ihtiyaç duyacağımız açık. Adaletin kısa bir tarifi yapılabilir mi sorusunu tarih boyunca birçok düşünür cevaplamaya çalışmıştır. Bunlardan en dikkat çeken Antik Yunan düşünürü Sokrates’e ait olandır:

“ Sokrates, bir gün bir ziyafet verir ve dostlarını toplar. Dostlarına bir soru sorarak onları yanına çağırır. Onlardan adaletin ne olduğu ile ilgili cevaplar ister. Dostları Sokrat’a adaletle ilgili çeşitli tarifler yaparlar. Adalet; başkasının hak ettiği şeyi ona vermektir. Sokrat bunun adalet olmadığını çeşitli delillerle açıklamaya çalışır. Mesela aklını kaybetmiş birinin elinden almış olduğunuz silahı ona geri vermek adalet midir diye sorar. Adalet; dostlara fayda düşmanlara zarar vermektir cevabı üzerine, Sokrat bunun da adalet olmadığını açıklar ve insan bazen aldanıp kötülerle dost iyilerle düşman olabilir. Bu takdirde adalet kötülere yardım iyilere

⁴Arıcı,K. Ve Alper, Y. (2011) İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku. Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No:1694

⁵ Birleşmiş Milletler(BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 22. Maddesi

⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5abcf89e31006.68809993 erişim 10 Mart, 2018.

zulüm şekline dönüşebilir der. Adalet; içinde en kuvvetlinin yani hükümdarın yararına olan şeylerdir cevabı üzerine ise; hükümdar yanılabilir ve halkın aleyhine kanunlar çıkarabilir der ve şunu söyler, Adalet karşılıklı çatışma korkusunun ortaya koyduğu kanunlardır. İnsanlar şunu tahayyül etmişlerdir; Zulme göğüs germek, onu işlemekten daha kötüdür. Bundan dolayı insanlar birbirlerine zulmederek düşmanlıklara göğüs gererek zulmü ve adaleti öğrenmişler ve zulmetmemenin ve zulme uğramamanın daha iyi olduğunu görmüşlerdir. Böylece de kanunlar ve nizamlar doğmuştur.⁷

Bir diğer Antik Yunan düşünürü olan Aristoteles'in felsefi öğretisinde de adalet kavramı ulaşılamayacak ütopyik bir yorum olarak karşımıza çıkmaz, aksine ulaşılması mutlak olan iki farklı bakış açısından yorumlanarak günümüze ulaşmıştır. Ona göre adalet elle tutulur, sayısal, bireysel eşitlik anlamındadır ve bu eşitlik kamusal ve hukuksal bir altyapıya mutlaka bağlı olmalıdır⁸ Adaletin eşitlik ile bu kadar iç içe girmiş olması hakkaniyetin kişiler ve cinsler arasında farklılık gösterip göstermeyeceği sorusunu karşımıza çıkarmaktadır. John Rawls; Bir Adalet Teorisi adlı eserinde bireyler arası sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin, toplumdaki avantajların en azına sahip olanların adil birikimler ilkesiyle tutarlı bir şekilde faydalanması, adil fırsat eşitliği ekseninde her bir bireye açık ve eşit olması gerekliliğini vurgulamıştır.⁹

Diğer taraftan, sosyal devlet ise toplumda ki eşitlik kriterlerini tam olarak dağıtmak ya da toplumda var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için sosyal hayatta karşımıza çıkacak olumsuz aktörlerin etkilerini yok etmeyi amaçlayan bir devlet biçimidir. Sanayi toplumuna geçmiş batılı devletlerde 19. yüzyılın sonunda hayata geçen bu devlet anlayışı işsizlik, sakatlık, emeklilik, hastalık, ölüm, yoksulluk gibi üzücü durumlarda gelir güvencesi sağlayan sosyal güvenlik ve yardım konularını içermektedir (Ruggie ve Orloff'dan akt. Dedeoğlu). Sosyal devletin en önemli amaçlarından bir tanesi, gelir dağılımı ve sosyal güvenlik adaletidir. Bu hususa göre, bir devlet gelir adaleti ve sosyal güvenlik adaletini sağlamayı başarabiliyorsa sosyal olduğunu iddia etmese bile o devlet sosyal bir devlettir. Buna karşılık bir devlet sosyal olduğunu belirtmekle birlikte gelir adaleti ve sosyal güvenlik adaleti sağlamamışsa orada görünürde bir sosyal devlet söz konusudur. Sosyal güvenlik kurumlarının güçsüz düşürülmesi ve sosyal sigorta adaletinin sağlamaması hususunda Anayasa Mahkemesi "Sosyal güvenliği sağlamak için kurulmuş bir kurumu güçsüz bir konuma getiren ve böylece

---

⁷ Platon (Eflatun) Devlet:359

⁸ Ökçesiz, H. (2008). "Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular", İçinde Hukuk ve Adalet Üstüne, Doğu Batı, Yıl 4, Sayı 13, ss.235-243

⁹ John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları, İmaj yayıncılık, Ocak 2014

devlete göstermelik bir sosyal sigortalar düzeni kurmuş görünüşü veren yöntem sosyal devlet ilkesine aykırıdır” içtihadında bulunmuştur¹⁰.

Tablo 1¹¹

Uluslararası Örgütlere Göre Sosyal Koruma

ADB / Asian Development Bank	Etkin ve etkili işleyen bir işgücü piyasasının desteklenmesi, işgücü piyasasından ya da küçük ölçekli tarımsal etkinliklerden elde edilen yaşamsal bakımdan önemli gelirlerin doğasında bulunan riskler karşısında bireylerin korunması, piyasa işleyişi içerisinde sağlanan desteklerin başarısız olması durumunda bireylere asgari bir destek sağlanması için tasarlanmış politika ve programların bütünü
ILO/ International Labor Organization	Temel risk ve gereksinimlerden kaynaklanan, düşük yaşam standartlarına ya da yaşam standartlarındaki azalmaya karşı koruma amacıyla, kamu ya da toplu düzenlemeler yoluyla, bireyler ve hane halklarına yardımların sağlanması
DB/ Development Bank	Bireylere, hane halklarına ve topluluklara riskleri daha iyi yönetebilmeleri için sağlanan yardımlar ve aşırı yoksullar için destek sağlanması amacıyla insan sermayesini geliştirmeye yönelik kamu müdahaleleri

Devletin gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermede ve Tablo’1 de sayılan sosyal korumayı sağlayarak yoksulluğu azaltmada kamu harcamaları ile vergiler olmak üzere iki önemli gelir kaynağı bulunmaktadır. Kamu harcamaları ile devlet, ihtiyaç sahiplerine direk gelir transferi yaparak, onlara iş tecrübeleri kazandırarak ve/veya iş yeri kurma desteği vererek, muhtaçlara yönelik eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri sağlayarak yoksullukla mücadele edebilir. Toplumsal refahı sağlamak ve özellikle gelir düzeyi asgari yaşam seviyesinin altında seyreden yoksul hane halklarının yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla devletin sağladığı sosyal koruma harcamaları, ya da bütçeden bu amaçla ayırmış olduğu pay, yoksullukla mücadelede önemli bir aktördür. Yoksullara yönelik yapılan kamu harcamalarının milli hâsıla içindeki payı ise sosyal devlet olabilmenin önemli bir göstergesidir.¹²

¹⁰ Evyapan, R (1999) Atatürk ve Sosyal Devlet. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S. 43, C. XV, Mart 1999

¹¹ Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Recep Kapar, Birleşik Metal İş Yayınları , s.6

¹² Solmaz E. ve Avcı M. YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL KORUMA HARCAMALARI: AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi / Cilt:6 / Sayı:1 / Haziran 2017 S:52

Tablo 2¹³

Sosyal Güvenliğin Yoksulluk Üzerine Etkileri

Ülke	Gelir transferi olmadan yoksulluk yüzdesi	Gelir transferi sonrası yoksulluk oranı	Azalma yüzdesi	Azalma katsayısı
Kanada	26,2	10,6	16,1	60,0
İngiltere	39,9	17,3	22,6	57,0
ABD	28,1	18,6	9,5	34,0
Avustralya	21,5	8,0	13,5	63,0
Belçika	33,6	6,9	26,7	80,0
Fransa	37,1	13,0	24,1	65,0
Almanya	32,1	8,1	24,0	75,0
Lüksemburg	23,0	4,2	18,8	82,0
Hollanda	28,6	4,7	23,9	84,0
İtalya	31,1	15,8	15,3	49,0
İspanya	27,0	10,9	16,1	60,0
Danimarka	32,3	5,9	26,4	82,0
Finlandiya	30,4	2,4	28,0	92,0
Norveç	27,0	4,2	22,8	84,0
İsveç	34,9	5,2	29,7	85,0
Ortalama	30,2	9,0	21,2	70,1

Tablo 2’de görüldüğü üzere gelir destekleri ve hizmet sunumu aracılığıyla gelir güvencesi sağlamak için oluşturulmuş kurumların sağlamış oldukları sosyal güvenlik yardımlarının muhtaçlığın önlenmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Anamalcı toplumlarda insanların yaşam durumlarını belirleyen en temel öge gelirdir. Fakat, gelir her zaman yeterli ve stabil sağlanmayabilir. Başka bir ifadeyle, ücretlerin yeterli ve düzenli olmaması ve ortaya çıkabilecek iş ve gelir kayıpları kadınlar için olduğu kadar erkekler içinde aynı yoksulluk ve muhtaçlık durumunu beraberinde getirmektedir. Sosyal güvenliğin sağladığı nakdi yardımlar kişilerin ihtiyaç, istek ve beklentilerine uygun bir gelirin makul düzeyde güvence olarak sağlanmasıdır. Sosyal korumanın temel işlevi gelir güvencesi sağlamaktır. Sosyal güvenlik makul ve düzenli geliri direk gelir yardımına ek olarak, sağladığı hizmet sunumu yoluyla güvence altına alır. Örneğin; işsizlik, yaşlılık ve çocukluk dönemlerinde, bireylerin gelirleri düzenli olmaktan uzaktır ve tehlikeler kadın ve erkek için

¹³ Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Recep Kapar, Birleşik Metal İş Yayınları , s.20

eşit düzeydedir. Tablo 2’de ortaya çıkan yoksulluk yüzdesi toplumu oluşturan tüm bireyler için geçerlidir.

Tablo 3¹⁴

Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları Karşılaştırması (GSMH yüzdesi)

Ülke	1985	1990	1996
Türkiye	3,9	5,9	7,1

	1990	1991	1993	1996	1998	1999	2000
Almanya	25,4	26,1	28,4	29,9	29,3	29,6	29,5
İspanya	19,9	20,2	24,0	21,9	20,6	20,2	20,1
Fransa	27,0	27,4	30,7	31,0	30,5	30,2	29,7
Hollanda	32,5	32,6	33,6	30,1	28,4	28,0	27,4
İngiltere	23,0	25,7	29,0	28,1	26,9	26,5	26,8
Norveç	26,3	27,3	28,4	26,2	27,5	27,9	25,4
Danimarka	28,7	29,7	31,9	31,4	30,2	29,8	28,8
İtalya	24,7	25,2	26,4	24,8	25,0	25,3	25,2
Yunanistan	22,9	21,6	22,1	22,9	24,2	25,5	26,4

Tablo 3, ülkemiz sosyal güvenlik harcamaları açısından Avrupa ülkeleri ile arasında 7 kata kadar çıkan farklar olduğunu göstermektedir. Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları üç ana kalem üzerinden uygulanmaktadır. Birincisi, kişiyi ve bakmakla yükümlü olduğu diğer bireyleri, kanunla ortaya konulmuş risklere karşı, zorunlu olarak yatırılan primlere dayalı bir sistemle güvence altına alan sosyal sigortalar. İkincisi; ihtiyaç kriterlerine bağlı olarak prim karşılığında bakılmaksızın kişiye ve aileye verilen nakdi yardımlardan meydana gelen sosyal yardımlar. Üçüncüsü de muhtaçlık durumuna bağlı olarak bireye, aileye, gruplara verilen sosyal hizmetlerdir¹⁵ Burada dikkat çekilmesi gereken konu ise ikinci kısımda sayılmış olan muhtaçlık durumunda ortaya çıkan cinsiyetçi tutumdur. Erkek muhtaçlığı, sosyal güvenlik kapsamında göz ardı edilen bir konumdur.

¹⁴ Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Recep Kapar, Birleşik Metal İş Yayınları

¹⁵ Sayan, İ. (2008). Sosyal Güvenlik Sistemi Kamu Personel Yönetimi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Tablo 4¹⁶

Rekabet Gücü Sıralaması Ve Sosyal Güvenlik Harcamaları

Ülke	Rekabet gücü Sırası	Sosyal Güvenlik Harcamasının GSMH yüzdesi	Ülke	Rekabet gücü Sırası	Sosyal Güvenlik Harcamasının GSMH yüzdesi
Finlandiya	1	32,3	İrlanda	22	17,8
ABD	2	16,5	İspanya	23	22,0
Hollanda	3	26,7	İtalya	24	23,7
Almayna	4	29,7	G.Afrika	25	-
İsviçre	5	25,9	Macaristan	26	22,3
İsveç	6	34,7	Estonya	27	17,1
İngiltere	7	22,8	G.Kore	28	5,6
Danimarka	8	33,0	Şili	29	11,3
Avusturya	9	15,7	Brezilya	30	12,2
Singapur	10	3,3	Portekiz	31	19,0
Kanada	11	17,7	Slovenya	32	-
Fransa	12	30,1	Türkiye	33	7,1

Tablo 4'e göre, sosyal korumanın doğrudan ülkelerin diğer ülkeler ile rekabet gücünü arttırdığına ilişkin bir veri açıkça bulunmasa bile, basit bir analiz sosyal koruma ile ülkeler arası rekabet gücü arasında müspet bir ilişkinin varlığını gösterir durumdadır. Diğer bir ifadeyle, sosyal korumanın rekabet gücünü engellemediği açıktır. Rekabet gücü bakımından ilk 33 sırada yer alan ülkelerin yaptıkları sosyal güvenlik harcamalarının düzeyi Tablo 4'te gösterilmiştir. Diğer yandan, bilinen en düşük sosyal koruma harcamalarına sahip Endonezya, Ürdün ve Burma gibi ülkeler rekabet gücü sıralamasında sonlarda yer almaktadır. Sosyal koruma harcamalarının yüksek düzeyde olmasının rekabet gücü üzerinde olumsuz bir etki yaratacağına yönelik kesin bir bulgu yoktur¹⁷ Yukarıdaki istatistiğe bağlı olarak, sosyal koruma alanının daraltılması ile devlet gücünün daha da artacağı yönündeki teoriler sadece bir varsayımdan ibarettir.

¹⁶ Ülkelerin rekabet güçlerine göre sıralaması: World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2001-2002,

¹⁷ Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Recep Kapar, Birleşik Metal İş Yayınları s:55

3. SOSYAL GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE EKONOMİ POLİTİK AÇIDAN ÖTEKİLEŞTİRİLME

Ötekileştirilme günümüzde tartışılması gereken en önemli konular arasında geliyor. En basit haliyle düşünüldüğünde ötekileştirme; insanların farklılıkları üzerinden yürüyen bir yapıya sahiptir denilebilir. Ötekileştirme ve ötekileştirilenin biz olması boyutunda en yaygın kullanımlardan bir tanesi “Biz” kimliğinin yaratılması esnasında gruba dahil olanların ne yaptığından ziyade, gruba dahil edilmeyenlerin kimlik özellikleridir. Diğer bir kavramla açıklamak gerekirse; kalabalık yığınların ya da grupların kim olduklarının en önemli özelliği öteki olup olmadıklarıdır.

T.Adorno'nun tespit ettiği gibi otoriter kişilik yapısının yol açtığı bir sonuç mu yoksa insanın irrasyonel özelliklerinin bir tür üste çıkması mı olduğu hala tartışılan ötekileştirme, sonuçları çok acı olan ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Sosyal güvenlik kapsamında yapılan ayrımcılık ise ötekileştirilen erkeği, sosyal güvenliğin konusu olan tehlikelerin ortaya çıkardığı olumsuz ekonomik sonuçların mecbur katlanıcısı haline sokmuştur. Bilindiği üzere 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel sağlık sigortasından önce 506, 1479, 5434 sayılı kanunlara göre kadınlar evlenene kadar yahut boşandıktan sonra ölene kadar anne veya babaları üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanmaktaydılar. Erkekler ise aynı maddelere göre (eğitim durumu ve yaşları göz önünde bulundurulmak suretiyle) ancak 25 yaşını doldurana kadar faydalanmaktaydılar.

5510 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 10 numaralı alt bendi ile “ 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirdiği kurum sağlık kurulu tarafından tespit edilen evli olmayan çocukları,” maddesi getirilmişti.¹⁸ (5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu) Bu maddeye yapılan itirazlar sonucu uygulamada 6111 sayılı yasa ile 2011 yılında değişikliğe gidilmiş, 5510 sayılı kanunun geçici 12. maddesi revizyona uğratarak, kadınlar için durum değişikliklerinin sona ermesi (boşanma) veya işten çıkarılmaları halinde tekrar anne ve babaları üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanır hükmü getirilmiştir. Bunun aksi olarak, kanun maddesinde erkekler lehine herhangi bir değişiklik yapılmadığı için 25 yaşını aşan erkekler sosyal güvenlik kurumundan her ne sebeple olursa olsun faydalanamamaktadırlar.

¹⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5754.html> erişim 25 Mart, 2018.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanuna tabi emekli ya da sigortalı çalışanın 26 yaşından gün almamış erkek çocuklarından durum değişikliği yaşamış olanların (evlenme, işe girme) olup daha sonra durum değişikliği ortadan kalkanlar da, ancak ve ancak öğrenci olmaları halinde anne/babaları üzerinden sağlığa layık olmaktadır. Bu halde öğrenci belgelerinin Sosyal Güvenlik kurumlarına başvuru ve dilekçeli müracaatları gerekmektedir.¹⁹

Ölüm aylığı sosyal güvenlik kapsamında ötekileştirilme yapılan diğer bir sosyal güvencesizlik konusudur. Bu aylık statüsü, hayatını kaybeden bir sigortalının geride kalan hak sahiplerine sigorta edilen emekli aylığını ifade eder. Fakat ölüm aylığı almaya hak kazanan erkek çeşitli kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kısıtlamaların cinsiyetçi vurgusu yaş ile yapılmakta, yaş sınırına takılan erkek muhtaçlık durumuna bakılmaksızın sosyal güvenliğin getirmiş olduğu aynı ve nakdi yardımlardan faydalanamamaktadır. Erkekler için evli olup olmadıklarına bakılmaksızın yükseköğrenim görenler 25 yaşını, ortaöğrenimde bulunanlar 20 yaşını, herhangi bir öğrenim kurumunda öğrenim görmemeleri halinde ise 18 yaşını doldurmamaları gerekmektedir. Kadınlara ise ölüm aylığı bağlanabilmesi için herhangi bir yaş ya da öğrenim durumu şartı bulunmamaktadır²⁰ Bunun yanı sıra kadınlar ölüm aylığı taleplerini sadece anne ve baba üzerinden değil, bununla beraber ölen eş üzerinden de talep edebilmektedir.

¹⁹ <https://www.sgkrehberi.com/haber/30029/gss-ile-saglik-aktivasyon-ve-provizyonu-hakkinda-sorular-ve-cevaplari.html> erişim 30 Mart, 2018.

²⁰ <https://www.sskemekli.com/olen-kisinin-ayligini-kimler-alabilir.html> erişim 30 Mart, 2018

Tablo 5²¹

Sosyal Güvenlik Kapsamında Kadınlar İçin Ölüm Aylığı ve Çifte Maaştan Yararlanma Kriterleri

Eşin sigorta statüsü	Eşin ölüm tarihi	Anne babanın sigorta statüsü	Anne babanın ölüm tarihi	Alınacak aylık
SSK	30.09.2008sonrası	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
BAĞ-KUR	30.09.2008sonrası	SSK	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
BAĞ-KUR	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	Tercih ettiği
BAĞ-KUR	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
BAĞ-KUR	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
BAĞ-KUR	30.09.2008sonrası	BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	Tercih ettiği
SSK	30.09.2008sonrası	SSK	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
SSK	1.10.2008 öncesi	SSK	1.10.2008 öncesi	Tercih ettiği
SSK	1.10.2008 öncesi	SSK	30.09.2008sonrası	Tercih ettiği
SSK	30.09.2008sonrası	SSK	1.10.2008 öncesi	Tercih ettiği
BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	SSK	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	SSK	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	SSK	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
SSK	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
SSK	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
SSK	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
EMEKLİ S.	1.10.2008 öncesi	SSK	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
EMEKLİ S.	30.09.2008sonrası	SSK	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
EMEKLİ S.	1.10.2008 öncesi	SSK	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
EMEKLİ S.	30.09.2008sonrası	SSK	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık
EMEKLİ S.	30.09.2008sonrası	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
EMEKLİ S.	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	30.09.2008sonrası	Her iki aylık
EMEKLİ S.	1.10.2008 öncesi	BAĞ KUR	1.10.2008 öncesi	Her iki aylık

Tablo 5'teki veriler ışığında ve sosyal güvenlik sistemi ölüm aylığı çerçevesinde incelendiğinde, erkekler aleyhine ötekileştirmenin daha da arttığı analiz edilmektedir. Sistemde önemli ölçüde alternatifsizlik, yenilik yoksunluğu, verimsizlik ve karmaşıklıklar görüldüğü aşikârdır. Buna bağlı olarak oluşan erkek yoksulluğu ise sosyo-ekonomik bir de-facto söylemle geçiştirildiği bilinmektedir. Anayasamızın oluşturan en önemli ilkelerden ikisi adalet ve eşitliktir. Devletin vatandaşları arasındaki ilişkide ya da devlet ile vatandaş

²¹ <http://t24.com.tr/haber/yasa-yeniden-duzenlendi-sgkdan-kimler-cift-maas-alabilecek,387837> erişim 30 Mart, 2018

arasındaki ilişkide adaletle hükmetmesi, eşitlik ilkesinden gelmektedir. Vatandaşın bu ilkenin güçlülüğü sayesinde devletine bağlılığı daha da kuvvetlenmektedir. Her bir bireye eşit olmak öz manasıyla adaletli davranmak değildir. Ne var ki, devletin sosyal güvenlik ile ilgili hakları vatandaşına verirken umumu ilgilendiren meselelerde kendi başına bir yorum yapamayacağından yola çıkarak en azından eşit davranması beklenir. Anayasanın bu tartışılmaz ilkesi gereğidir ki her vatandaşın nizam ve kanun önünde eşit haklara sahip olması gerekmektedir. Ne var ki kanun yapıcılar, problem odaklı çözümler üretme yönünde çalışırken, istenmeyen bir şekilde Anayasamızın bu olmazsa olmaz ilkesine aykırı davranmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki bu tür konular doğrudan kamu vicdanını ilgilendiren ve yaralayan konulardır.

4. SONUÇ

Sosyal koruma programlarının tümü sosyal yardım temelinde gelir güvencesi sağlayan bir oluşum olmanın yanı sıra, ekonomik ve ticari gelişmeye, sosyal ilerlemeye ve toplumsal birlikteliğe de önemli katkılarda bulunur. İşgücü piyasasının önde gelen sorunları bağımlılık, güvencesizlik ve eşitsizliktir. İşgücü piyasasının bu unsurları çalışanların korunması bakımından ekonomik ve sosyal haklar temelinde işgücü piyasasının çeşitli biçimlerde düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda, sosyal koruma gelir güvencesi sağlama işlevi ile birlikte sağladığı güvenceye bağlı olarak işgücü piyasasını düzenlemektedir. İnsanların bütünüyle işgücü piyasası koşullarına ve belirsizliklerine bağlı yaşama zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır

Sosyal güvenliğin amacı; sosyal güvenliğin konusu olan risklerin sonuçlarına karşı kadın, erkek, yaşlı, genç kriterlerine bakmadan kişiye emniyet sağlamaktır. Sosyal güvenliğin konusu olan riskler ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen, gerçekleşmesi mutlak ya da muhtemel olan risklerdir. Sosyal güvenliğin bir insan hakkı olarak kabul edilmesi ve bütün vatandaşların bir bütünlük içinde sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması devletin siyasi birlik ve bütünlüğüne de büyük ölçüde katkı sağlar. Çünkü devlet toplumun siyasi yapısını temsil eden bir organizasyondur. Sosyal güvenliğin sağlanmış olması vatandaşın devlete olan güven ve desteğine de olumlu katkılar sağlar

Ne var ki sosyal güvenliğin konusu olan tehlike kavramı, gerçekleşmesi muhtemel veya mutlak olan, ancak ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan türden tehlikelerdir. Vuku bulunduğu kişide gelir kesilmesi, gelir azalması ya da gider artışı veya bunların bir ya da

birkaçına yol açan ekonomik sonuçları olan tehlikeleri ifade eder. Bu tehlikeler toplumu oluşturan tüm bireyler için eşit mesafededir ve bu tehlikeler kadın için her ne kadar karşılaşması muhtemelse bir o kadar da erkek için muhtemeldir. Fakat ülkemizde sosyal güvenlik sistemi anlam verilemeyen bir ötekileştirmeye gitmektedir. Erkeği belli bir yaş sınırına kadar tehlike içerisinde saymakta bu yaş sınırını aşanlar için herhangi bir sosyal koruma uygulamasının uygun olmadığını söylemektedir. Kadınlar için ömür boyu uygulanan sosyal yardımlar, ölüm aylığı ve çifte maaş avantajları, çaprazlama sosyal korumalar ile çeşitlendirilip varyasyonları artırılırken, erkekler için sadece bir dönem ile sınırlı tutulmuş ve başlarına gelen ekonomik sıkıntıların mecbur katlanıcısı olmaları gerektiği yönünde bir algı oluşturulmuştur. Öncelikle insan haklarına daha sonra Anayasaya aykırı olan bu eşitsizlikler toplumda kanıksanır hale gelmiş ve sosyal güvenliğin sadece belli bir cinse ait aynı ve nakdi yardımlar olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu ayrımcılığın ortadan kaldırarak en önemli iki unsur hiç şüphe yok ki, kamuoyu ve sosyal algıdır. Kamuoyunda erkek muhtaçlığının önemsiz görülmesi, erkekler ne iş olursa olsun yapar fakat kadın yapamaz algısı sosyal güvenlik kapsamında bir kısım için ömür boyu sürecek imtiyazlara sebep olurken, diğer bir kısım için sonuçları çok acı olan ötekileştirme ile karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Ötekileştirilen ve bunu içselleştiren erkek sosyal güvenliğe hakkı olmadığını düşünür hale gelmiştir. Sosyal güvenlik kanunlarının tekrardan gözden geçirilip eşitlik alanının tekrardan revizyona uğratılması buna bağlı olarak muhtaçlık kriterlerinin cinse değil ihtiyaca göre düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arıcı,K. Ve Alper, Y. (2011) Sosyal Güvenlik.

Dedeoğlu, S.(2009) Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı, Çalışma ve Toplum Dergisi

Evyapan,R (1999) Atatürk ve Sosyal Devlet. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S. 43, C. XV, Mart 1999

Friedlander, A. W. (1966). Sosyal Refah Hizmetlerine Başlangıç, Çev. Resan Taşçıoğlu. SSYB, Ankara

John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları, İmaj yayıncılık, Ocak 2014

Kapar R, Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Birleşik Metal İş Yayınları

Miller, D.,(1999), Principles of Social Justice. Cambridge: Oxford University Press

Ökçesiz, H. (2008).“Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular“, İçinde Hukuk ve Adalet Üstüne, Doğu Batı, Yıl 4, Sayı 13

Sayan, İ. (2008). Sosyal Güvenlik Sistemi Kamu Personel Yönetimi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Solmaz E. ve Avcı M. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamaları: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi / Cilt:6 / Sayı:1 / Haziran 2017 S:52

Yazdan, T. (1998), İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Platon (Eflatun), Devlet, Antik Yayınları

WEB

www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5abcf89e31006.68809993

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5754.html

www.sgkrehberi.com/haber/30029/gss-ile-saglik-aktivasyon-ve-provizyonu-hakkinda-sorular-ve-cevaplari.html

www.sskemekli.com/olen-kisinin-ayligini-kimler-alabilir.html

www.t24.com.tr/haber/yasa-yeniden-duzenlendi-sgkdan-kimler-cift-maas-alabilecek.387837